

NAMAZ İBADETİNİN İCRASINDA SÜNNETİN YERİ

Ferdi SÖNMEZ*

Özet

Bu makalede Sünnet kavramının İslam dinindeki önemi, Peygamber Efendimizin dinin direğidir buyurdıkları namaz ibadeti ve bu ibadetin icrası üzerinden tespitler yapılarak incelenecektir. Makalede izlenen yöntem her ne kadar klasik fıkhıta hüküm çıkarmak için kullanılan yöntemlere benzese de, buradaki asıl gaye ibadetin delillerini göstermekten ziyade, sünnet kavramının Kur'an'ın anlaşılması noktasında doldurduğu boşluğu göstermek olacaktır.

Anahtar Kelime: Namaz, Sünnet, Hadis, İbadet, İcra

Abstract

In this article, together with the importance of the concept of Sunnah in the religion of Islam, the prayer of the Prophet Muhammad will be emphasized in terms of the worship of the worship and the religious prayer will be examined and the worship will be determined. Although the method followed by the method is similar to the methods used to make judgments in the classical jurisprudence, the main purpose here is to show the void that the concept of circumcision filled the point of understanding the Qur'an, rather than showing the madness of worship.

Key words: Prayer, Sunnah, Hadith, Worship, Execution

Giriş

Hadis kelimesi, sözlük anlamı ile eski kelimesinin zıddı olan yeni demektir.¹ Hadis kelimesi Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette kullanılmıştır.

* Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Yüksek Lisans Öğrencisi, ferdisonmez@outlook.com

¹ Fikret Karaman v.dğr.,“Hadis”, Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2006.

Mesela, “Haydi onun misli bir söz getirsinler”¹ ayetinde söz anlamında kullanılmış, “Musa’nın haberi sana ulaştı mı?”² ayetinde ise haber anlamında kullanılmıştır.

Hadisin ıstılah anlamı ise Peygamber Efendimize izafe edilen söz, fiil, takrir (onay), ahlaki ve fiziki vasıf olarak Peygamber Efendimize isnat edilen her şeyin yazılı (metin) halidir.

Sünnet: “Sözlükte ‘iyi ya da kötü tutulan yol, gidişat, davranış, hüküm, adet, kanun’ gibi anlamlara gelen sünnet, (çoğulu sünen) ıstılahta, Hz. Peygamberden sâdır olan söz, fiil ve takrirlerle, O'na ait sıfatlara denir. Bu manada sünnet, hadis-i nebevî ile eş anlamlıdır. Bir fıkıh terimi olarak sünnet, farz ya da vacib kabilinden olmaksızın, Hz. Peygamberden naklolunan nafile ibadetlerdir. Fıkıh usulünde sünnet, Kur’ân’dan sonra şerî delillerin ikincisi olup, Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirleridir. Kelâm bilim alanında sünnet, bid’atın karşıtı olup, Hz. Peygamberin düşünce ve davranışlarına uygun bir hayat tarzı olarak tanımlanmıştır. Gerek hadisçilere, gerekse fıkıh usulü âlimlerine göre sünnet, üç bölümde ele alınmıştır: a) Kavli Sünnet: Hz. Peygamberin herhangi bir konu hakkında sözlü olarak yaptığı açıklamalardır. b) Fiili Sünnet: Hz. Peygamberin herhangi bir konudaki fiillerinin, sahabe tarafından görülüp nakledildiği haberlerdir. c) Takrirî Sünnet: Hz. Peygamberin, huzurunda sahabe tarafından söylenen sözleri ya da işlenen fiilleri reddetmeyip susması, onaylaması veya güzel karşılmasıyla oluşan sünnettir. Delil değeri açısından sünnetler, sünnet-i hudâ ve sünnet-i zevâid kısımlarına ayrılır: Sünnet-i hudâ, İslâm Dini’nde alamet olarak kabul edilen ve oldukça önem verilen ezan, ikâmet, cemaata devam etmek gibi sünnetlere denir. Bunlar sünnet-i müekkede hükmündedir, yapana sevap verilir. Yapmayan cezalandırılmaz ama kınanır. Sünnet-i zevâid, Hz. Peygamber’in yeme, içme, giyinme, uyuma adabı gibi ibadet kastı olmadan, insan sıfatıyla

¹ Tur 52/34. Bu çalışmada Kur’an meali olarak Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, Kur’an-Kerim Meali, DİB Yay., Ankara 2006 kullanılacaktır.

² Taha 20/9; Zariyat 51/24; Neziat 79/15.

yaptığı mutad davranışlarına denir. Bu gibi hususlarda Hz. Peygamber'e uymak müstehap ve şefaatine vesiledir. Sünnet-i zevâide uymayan bir kimse, cezalandırılmayı ya da kınanmayı da hak etmez. Sünnet, dini hükümler için Kur'an'dan sonra gelen ikinci ana kaynaktır.”³

İbadet; sözlükte boyun eğmek, itaat etmek, kulluk etmek, tevazu göstermek, ilah edinmek gibi anlamlara gelmektedir. Dini ıstılahta ise; mükellef insanın nefsinin arzusunun hilafına Rabbına tazim için yaptığı fiil ve niyete bağlı olarak yapılması sevap olan ve Allah'a yakınlık (kurbet) ifade eden şuurlu itaat anlamına gelir.

İbadet boyun eğme saygı gösterme ve tazimdeki son noktadır. Kur'an'da ibadet kavramı Allah'a ve Allah'tan başkalarına ibadet etmek üzere söz konusu edilmiştir. “Bir başka yönüyle ibadet kavramı Kur'an'da Allah'ın varlığını ve birliğini ikrar etmek, kitap ve peygamberlerini doğrulamak, Allah'ın razı olduğu şeyleri yapmak, Allah'ın hükmüne razı olmak, nimetlerine şükretmek musibetlerine sabır etmek, insan haklarına saygı göstermek, onlara şefkat ve merhamet göstermek ve iman, ahlak, namaz, hac, zekât, oruç, cihat, evlenme-boşanma, helal-haram, miras, ticaret, ahde vefa, yemin kefareti vb. İslam'ın bütün ahkâmını uygulamayı emir ve yasaklarına riayeti ve Allah'ın sınırlarını korumayı ifade eder.”⁴

İbadet kavramı kendi içerisinde birçok farklı bölümlere ayrılır ve farklı isimlerde birçok ibadet çeşidi bulunmaktadır. Burada konumuzu çok fazla ilgilendirmedeği için ibadet çeşitleri türleri ve içerikleri üzerinde fazla duralamayacaktır, ancak yine de klasik bir sınıflandırma yapılırsa ibadet;

1. Bedeni ibadetler: namaz, oruç vb.
2. Mali ibadetler: zekât, fitre, sadaka vb.
3. Hem bedeni hem de mali ibadetler: haç gibi kısımlara ayrılmaktadırlar.

³ Fikret Karaman v.dğr., “Sünnet”.

⁴ Fikret Karaman v.dğr., “İbadet”.

Bu kısa ibadet sınıflamasından sonra makale konusu olan namaz ibadeti ve kavramını açıklamaya geçilecektir.

Namaz: Aslen Farsça bir kelime olan namaz teriminin Arapça karşılığı salat kelimesidir. Sözlükte; dua, istiğfar, övgü anlamlarına gelen salat, dini bir terim ve kavram olarak İslam'ın beş temel esasından biri olup, belli eylem ve rükünleri bulunan özel bir ibadettir.

İstılâhi manada ise namaz; tekbirle başlayıp selamla son bulan, içerisinde kendine has birtakım icra kuralları bulunan bedeni bir ibadettir. Kur'an'ı Kerim'de salat kelimesiyle aynı kökten türeyen *musalli* namaz kılan kişi ve *musalla* namaz kılınan yer anlamında ismi fail ve ismi meful kalıplarındaki namaz ibadetiyle ilişkili kavramlar geçmektedir. Kur'an-ı Kerim'de namaz kavramı zikir ve tesbih kavramıyla ifade edilmiştir. Diğer taraftan salat kelimesi ve türevleri Kur'an'da sözlük ve terim anlamında doksan dokuz yerde geçer. Bazen Kuran-ı Kerim'de salat kelimesi namaz manasından farklı olarak dua anlamında geçer. Mesela; Ahzap Suresi 56.ayette müminlere yöneltilen Hz. Peygambere salat etme emri, ona dua etme ve bağlılık gösterme anlamında kullanılmıştır.

Namaz ibadeti kendi içinde bazı kısımlara ayrılmaktadır; namaz denilince hatıra ilk olarak günlük beş vakit farz namaz gelse de fıkhi hükümler bakımından değişik namaz çeşitleri bulunmaktadır. Bunlar farz, vacip, sünnet, mendup ve müstehap gibi çeşitli gruplara ayrılırlar.

a. Farz Namazlar: Bunlarda kendi arasında farz-ı ayın ve farz-ı kifaye olmak üzere iki sınıfa ayrılırlar. Yükümlülük çağına ulaşmış olan her bireyin bizzat kendisinin yerine getirmesi gereken günlük beş vakit namaz ve Cuma günü kılınan Cuma namazı gibi namazlar farz-ı ayın olarak isimlendirilirler. Farz-ı kifaye olan namaz ise mükelleflerden(yükümlü) sadece içlerinden bir kısmının yapmasıyla diğerlerinden farziyeti kalkan cenaze namazıdır.

b. Vacip Namazlar: Ramazan ve Kurban Bayramı namazları ve her gün yatsı namazından sonra kılınan vitir namazı vacip namazıdır. Vacip kavramı Hanefi fıkıh literatürüne ait bir kavramdır, diğer mezheplerde vacip

kavramının karşılığı olarak müekked sünnet (kuvvetli sünnet) terimi kullanılır.

c. Nafile Namazlar: Farz ve vacip namazların dışında kalan bütün namazlara nafile namaz adı verilir. Farz namazların öncesinde ve sonrasında kılınan sünnet diye isimlendirilen namazlar da nafile namaz kavramı içerisinde yer alırlar. Bu namazlar vakit namazlarının beraberinde düzenli olarak kılınan sünnet namazlar (revatip) ve bunlar gibi düzenli olmayıp Allah'a yaklaşmak ve sevap kazanmak maksadıyla ayrıca kılınan ve Regaip olarak isimlendirilen namazlardır. Beş vakit namazın sünnetleri dışında kılınan nafile namazlar, teheccüd namazı, kuşluk namazı, istihare namazı, yağmur duası namazı, husuf (ay tutulması) namazı, küsuf (güneş tutulması) namazı, tahiyyatül mescit, tövbe namazı, evvabin namazı, yolculuğa çıkış ve yolculuktan dönüş namazı, hacet namazı, abdest ve gusülden sonra kılınan namazlardır. Namazların içerik ve uygulamalarıyla ilgili ayrıntılı bilgiler ilmihal ve fıkıh kitapların da yer almaktadır. Burada sadece isimleri verilerek yetinilmektedir.

Namaz kavramı hakkında verilen bu bilgilerden sonra Kur'an'ı Kerim'deki namaz kavramı ayetler üzerinden incelenerek sadece Kur'an ayetleri üzerinden namaz kavramı oluşturulabilir mi sorusuna cevap aramaya çalışılacaktır. Başka bir deyişle sünnet kavramı olmaksızın Kur'an ayetlerinden nasıl bir namaz kavramı ortaya çıkarılabilir sorusuna cevap bulmaya çalışılacaktır. Ardından Kur'an'ın yaşayan örneği ve uygulayıcısı olan Peygamberimizin namaz kavramı ve icrasına yönelik söylediklerine bakarak namaz ibadetinin ve bütün ibadetlerin icrasında rol model oluşu ve önemi ortaya konmaya çalışılacaktır. Ayrıca kavramlar üzerinde ortak bir anlayışın oluşturulamaması ve bir anlam kargaşası yaşanmasının önüne geçen ve konsensüs oluşan kavramlar oluşturulmasında sünnetin ne kadar mühim bir görev üstlendiği, namaz ibadeti ve icrası üzerinden gösterilmiş olacaktır. Şüphesiz kavramlar üzerindeki anlam kargaşaları, sadece üzerlerinde anlam birliğine varılamamasına değil, aynı zamanda bu kavramlara inançlarını bağlayan insanlar arasında ayrılık ve çok büyük

tartışmalara meydan vermektedir. Burada da sünnetin insanları birbirine bağlayan ve aynı değerlerde buluşabilen insanlar olmalarında oynadığı rol daha açık bir şekilde ortaya çıkmış olacaktır.

1. Kur'an'da Namaz

Bu bölümde Kur'an-ı Kerim'in ayetleri ışığında namaz kavramı değerlendirilerek namaz ibadetinin icrasına yönelik yaptırımlar nelerdir ve sadece ayetlerden hareketle şekilsel ve uygulama yönüyle fıkıh kitaplarında yer alan namaz ibadetine ulaşılabilir mi sorularına cevap aranacaktır. Ayetlerin ibadetin uygulama ve içeriğine yönelik ne gibi bilgiler verdiği, namaz ibadetine bulunan şart ve rükünlere ayetlerde değinilip değinilmediği ve ibadetin icra edilmesinde nelerin sünnet yani peygamberin uygulamasına bırakıldığı ortaya konmaya çalışılacaktır.

“Sabrederek ve namaz kılarak (Allah'tan) yardım dileyin. Şüphesiz namaz, Allah'a derinden saygı duyanlardan başkasına ağır gelir.”⁵

Ayette namaz kılmak emredilerek sabırla beraber Allah'tan yardım dilenilmesi vurgulanmıştır. Ayette ibadetin ifasına yönelik bir detay bulunmamaktadır. Bir başka ayette ise;

“Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan Yardım dileyin. Şüphe yok ki Allah sabredenlerle beraberdir.”⁶

Bu ayette de namaz kılmak emredilmekte ve sabır tavsiye edilmektedir. Benzer bir şekilde ibadetin ifasına yönelik bir ifade bulunurken icrasının detayına yönelik bir bilgi verilmemiştir. Bir başka ayette ise;

“Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de-yolcu olmanız durumu müstesna- cünüp iken yıkanıncaya kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız veyahut biriniz abdest bozmaktan gelince ya da eşlerinizle cinsel ilişkide bulunup, su da bulamazsanız o zaman temiz bir toprağa yönelip, (niyet ederek onunla)

⁵ Bakara 2/45.

⁶ Bakara 2/153.

yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin. Şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır.”⁷

Ayette sarhoşken namaz kılınamayacağı belirtilmiş, cünüp ve abdestsizlik durumlarında namaz kılınamayacağı ifade edilerek zaruret durumlarında abdest alma imkânı olmadığında teyemmümle namaz kılınabileceği dile getirilmiştir. Yine bu ayeti kerimede de ibadetin icrasına yönelik bir ifade yoktur.

“Namazı kaldınız mı, gerek ayakta, gerek otururken ve gerek yan yatarak hep Allah'ı anın. Güvene kavuştunuz mu namazı tam olarak kılın. Çünkü namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır.”⁸

Ayette namazın farz olduğu, sıkıntı ve tehlike durumlarında namazın kısaltılabileceği dile getirilmiş ve namaz kılınan vakitlerin belirli vakitler olduğu söylenmiş fakat vakitlerin ayrıntısı ifade edilmemiştir. Bir başka ayette,

“Bir de, bize, "Namazı dosdoğru kılın ve Allah'a karşı gelmekten sakının" diye emrolundu. O, huzurunda toplanacağınız Allah'tır.”⁹

Ayette namazın tam olarak ikame (eksiksiz ifası) edilmesi vurgulanmıştır.

“Ey Âdemoğulları! Her mescitde ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü o, israf edenleri sevmez.”¹⁰

“Kureyş ve birkaç soylu kabile dışındaki müşrikler, başlıca kutsal mekânlarını çıplak ziyaret eder; ziyaret dönemlerinde et, yağ, süt gibi değerli gıda maddelerini yemezler; diğerlerini ise çok az yerler ve bunun dini bir vecibe olduğuna inanırlardı. Ayet bu batıl uygulamayı kaldırmakta ve namazda örtünmeyi emretmektedir.”¹¹

⁷ Nisa 4/43.

⁸ Nisa 4/103.

⁹ Enam 6/72.

¹⁰ Araf 7/31.

¹¹ Hayrettin Karaman v.dğr., Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, DİB Yay.,Ankara 2007, C.2, s.519.

“İnanan kullarıma söyle, namazı dosdoğru kılınlar, hiçbir alışveriş ve dostluğun bulunmadığı bir gün gelmeden önce kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda gizlice ve açıktan harcasınlar.”¹²

Yine bu ayette de, diğer birçok ayette olduğu gibi namazın tam ve eksiz bir şekilde yerine getirilmesi istenmektedir.

“Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et. Senden rızık istemiyoruz; (aksine) biz seni rızıklandırıyoruz. Güzel sonuç, takvâ ile dir.”¹³

Ayette namazı teşvik ve emir vurgulanarak devamlılığı istenmiştir.

“Ey iman edenler, rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz.”¹⁴

Ayette namazın rükunlarından olan rükû ve secde lafızları kullanılarak aslında namazın kılınması emredilmiştir. Bu ayette Kur’an’ın üslubundan kaynaklanan bir hitap şekli bulunmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de bazen bir şeyin sadece cüz’i bir parçası dile getirilirken aslında söylenen parçadan kasıt o şeyin bütünü olmaktadır.

“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Resule itaat edin ki size merhamet edilsin.”¹⁵

Ayette namaz ibadeti sayesinde merhamet olunacağı vurgulanmıştır.

“Arınan ve Rabbinin adını anıp, namaz kılan kimse mutlaka kurtuluşa erer.”¹⁶

Ayette namaz kılanların kurtuluşa erecekleri dile getirilmiştir.

Namaz Vakitleri: *“(Ey Muhammed!) Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın vakitlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt alanlar için bir öğüttür.”¹⁷*

¹² İbrahim 14/31.

¹³ Tâ- Hâ 20/132.

¹⁴ Hac 22/77.

¹⁵ Nur 34/56.

¹⁶ A’lâ 87/14-15.

¹⁷ Hud 11/114.

“Bu ayet, namaz vakitlerini göstermektedir. Gündüzün iki tarafından maksat, güneşin tepe noktasına gelmesinden önceki ve sonraki dilimleri demektir. Buna göre sabah namazı gündüzün bir tarafında, öğle ve ikinci namazları da öbür tarafında olmaktadır. Gecenin gündüze yakın vakitleri ise akşam ve yatsı vakitleridir.”¹⁸

Başka bir ayette vakitlerle ilgili olarak,

*“Güneşin zevalinden (öğle vaktinde Batı'ya kaymasından) gecenin karanlığına kadar (belli vakitlerde) namazı kıl. Bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şahitlidir.”*¹⁹

“Bu ayette, ‘güneşin zevali’, öğle ve ikinci namazlarının, ‘gecenin karanlığı’ da akşam ve yatsı namazlarının vaktine işaret etmektedir. ‘Fecr’ kelimesi ise sabah namazının vaktini belirtmektedir. Tefsir bilginlerinin ifadesine göre sabah namazının şahitli oluşu, gece ve gündüz meleklerinin bu namazın kılınışında hazır bulunmaları demektir.”²⁰

*“Ey iman edenler! Ellerinizin altında bulunanlar (köleleriniz) ve sizden henüz bülüş çağına ermemiş olanlar, günde üç defa; sabah namazından önce, öğleyin elbiselerinizi çıkardığınız vakit ve yatsı namazından sonra (yanınıza girecekleri zaman) sizden izin istesinler. Bu üç vakit sizin soyunup dökündüğünüz vakitlerdir. Bu vakitlerin dışında (izinsiz girme konusunda) ne size, ne onlara bir günah vardır. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. Allah, ayetlerini size işte böylece açıklar. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”*²¹

Ayetten namazların belli vakitleri olduğu anlaşılakta ve bu vakitlerden bazılarına işaret edilmektedir. Fakat vakitlerin başlangıç ve bitiş zamanları gibi detaylı bilgi bulunmamaktadır.

¹⁸ Altuntaş-Şahin, s.23.

¹⁹ İsra 17/78.

²⁰ Altuntaş-Şahin, s.289.

²¹ Nur 24/58.

*“Haydi, siz, akşama girdiğinizde (akşam ve yatsı vaktinde), sabaha kavuştuğunuzda, gündüzün sonunda ve öğle vaktine eriştiğinizde Allah’ı tespih edin (namaz kılın) ki, göklerde ve yerde hamd O’na mahsustur.”*²²

Yukarıda verilen ayetlere benzer şekilde namaz vakitleri verilmiş fakat ayrıntı dile getirilmemiştir.

Namazı Terk Etmek: *“ Onlardan sonra, namazı zayı eden, şehvet ve dünyevi tutkularının peşine düşen bir nesil geldi. Onlar bu tutumlarından ötürü büyük bir azaba çarptırılacaklardır.”*²³

Namazı gereği gibi yerine getirmeyenlerin cezalandırılacağı ayette geçmiş ümmetlerden örnekle dile getirilmiştir.

*“Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah’ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanlardır.”*²⁴

Yukarıda verilen ayeti kerimelerde namaz ibadetinin çeşitli rükün, bölüm ve özelliklerine parça parça olarak yer verilmiştir. Ancak namaz ibadetinin icrası için gerekli bilgi ve uygulama Peygamber Efendimize (sünnet/hadis) bırakılmıştır. Örneğin rükû ve secde emri verilmiş fakat rükû ve secdenin namazda hangi bölümde, nasıl ve kaç defa yapılacağı gibi icrasına yönelik bilgilere yer verilmemiştir. Yine benzer ayetlerde namaz vakitleri dile getirilmiş olsa da, hangi namazın vaktinin ne zaman başlayıp sona erdiği gibi icraya yönelik bilgiler tamamen Peygamber Efendimizin uygulamasına bırakılmıştır. Örneğin Kur’an’da ikinci namazının vaktinin ne zaman başlayıp ne zaman sona erdiğini ifade eden bir ayet bulunmamaktadır. Yine namaz ibadetinin şartları olarak bilinen hadesten taharet, necasetten taharet, setr-i avret, istikbali kible, vakit ve niyet ile namazın rükünlerini oluşturan iftitah tekbiri, kıyam, kıraat, rükû, secde ve ka’de-i ahireye dair ayrıntılı bilgi ve uygulamalara ayetlerde temas edilmemiştir. Ayetlerde bu konuların birçoğu bulunmakla birlikte ibadetin icrası için gerekli olan konuların ayrıntılı bilgileri dile getirilmeyip

²² Rum 30/17-18.

²³ Meryem 19/59.

²⁴ Münafikun 63/9.

Kur'an'ın uygulayıcısı konumunda olan Peygamber Efendimize bırakılmıştır. Zaten bu yüzden ki Efendimiz namaz hakkında şöyle buyurmaktadır;

*“Beni nasıl namaz kılar gördüyseniz öylece namaz kılın.”*²⁵

2. Sünnete Göre Namaz

Genel olarak ibadetlerin icrası ile ilgili birçok konu Peygamber Efendimizin uygulamasına bırakılmıştır. Namaz ibadetinin icrası ile ilgili birçok bilgi de sünnetten öğrenilmektedir. Peygamberimizin yukarıda zikredilen hadisinden de anlaşılacağı üzere namaz, Peygamber'in kıldığı şekilde kılınmalıdır. Şayet sünnetin yol göstericiliği olmazsa bilinen manada namaz ibadeti Kur'an ayetlerinden tam olarak çıkartılamamaktadır. Namazın kılınışı ile ilgili ayrıntılar Peygamberimizin uygulamasında şu şekildedir:

Niyet: Umer İbnu'l-Hattab (R.A.)'dan, şöyle dedi: Resûlullah (S.A.V.) buyurdu ki: “Ameller (in kıymeti) ancak niyete göredir. Bir kimsenin niyet ettiği ne ise eline geçecek olan da ancak odur. Artık her kimin hicreti Allah'a ve Resûl'ünün rızasına yönelmiş ise, onun hicreti Allah'a ve Resûl'ünedir. Her kim de nail olacağı bir dünyalığa veya evleneceği bir kadından dolayı hicret etmişse, onun hicreti de hicretine sebep olan şeydir.”²⁶

Bu hadis-i şerif niyetin, bütün ibadetlerde birer rükün olduğunun delilidir. İmam-ı Şafi' ve onun gibi bazı imamların ifadesi ile niyet İslâm'ın üçte biridir, bazılarının göre de dörtte biridir denilmiştir.

İftitah Tekbiri: Ebu Hureyre (R.A.)'dan, (şöyle dedi:) “Resûlullah (S.A.V.) (namazını beceremeyen adama, namazı tarif ederken) şöyle dedi: ‘Namaza kalktığın vakit iftitah tekbirini al’...”²⁷

²⁵ Buhari, 1, Orijinal metnin gözden geçirilmiş baskısı, www.al-eman.com (07.12.2016).

²⁶ Buhari, 631.

²⁷ Buhari, 793; Müslim, 397.

*Aişe (R.A.)'dan, şöyle dedi: "Resûlullah (S.A.V.) namaza Allahu Ekber (lafzı) ile başlardı."*²⁸

Bu hadis-i şerifler musallinin namaza başlarken telaffuz ettiği ilk kelimenin Allah'u Ekber lafzı olduğunu dile getirmektedirler.

*Tekbirde Eller: "Resûlullah (S.A.V.) ellerini, bazen "tekbirle beraber" kaldırırdı. Malik İbnu'l-Huveyrîs (R.A.)'dan, (şöyle dedi:) "Resûlullah (S.A.V.) tekbir aldığı vakit ellerini kulakları hizasına vardırıncaya kadar kaldırırdı."*²⁹

*"Resûlullah (S.A.V.) ellerini, bazen "tekbirden önce" kaldırdı. Abdullah İbnu Umer (R.A.) şöyle dedi: Resûlullah (S.A.V.) namaza durduğu vakit ellerini omuzları hizasına varıncaya kadar kaldırır, sonra tekbir alırdı."*³⁰

Bu hadisler namazın rükünlerinden biri olan iftitah tekbirinde ellerin durumunu izah etmektedir.

*Ellerin nereye kadar kaldırılacağı: "Resûlullah (S.A.V.) ellerini, bazen "omuzları hizasına" varıncaya kadar kaldırırdı. Abdullah İbnu Umer (R.A.)'dan, şöyle dedi: Resûlullah (S.A.V.)'in (namaz kılışını) gördüm. Namaza durduğu zaman, ellerini omuzları hizasına vardırıncaya kadar kaldırırdı."*³¹

*"Resûlullah (S.A.V.) ellerini, bazen "kulakları hizasına" vardırıncaya kadar kaldırırdı. Malik İbnu'l-Huveyrîs (R.A.)'dan, (şöyle dedi:) Resûlullah (S.A.V.) tekbir aldığı zaman, ellerini kulakları hizasına vardırıncaya kadar kaldırırdı."*³²

Yine yukarıdaki hadislerle benzer şekilde ellerin kaldırılması esnasında nereye kadar kaldırması gerektiğini beyan etmektedirler.

²⁸ Müslim, 498.

²⁹ Müslim, 391.

³⁰ Müslim, 390.

³¹ Müslim, 390; Ebu Davud,722, Orijinal metnin gözden geçirilmiş baskısı, www.al-eman.com (07.12.2016).

³² Müslim, 391; Ebu Davud, 726.

Namazın kıyamında: “*Sehl İbnu Sa'd (R.A.)'dan, (şöyle dedi:) (Resûlullah (S.A.V.)'in zamanında) insanlar namazlarında, sağ ellerini sol kollarının üzerine koymakla emrolunurlardı.*”³³

“*Ebu Cuheyfe'den, (şöyle dedi:) Ali (R. A.) namazda sünnet olan, sağ eli sol elin üzerinde göbeğin altına koymaktır dedi.*”³⁴

“*Ebu Vail'den, şöyle dedi Ebu Hureyre (R. A.) namazda ellerin vaziyeti, biri öbürkünün üzerinde göbeğin altına koymaktır dedi.*”³⁵

Bu hadislerde ise namaz ibadetinin rükünlerinden birini oluşturan kıyamın vaziyeti beyan edilmektedir.

İftitah tekbiri ile kıraat arasında ne okunacağı: “*Ebu Hureyre (R.A.)'dan, şöyle dedi: Resûlullah (S.A.V.) namaz başlangıçlarında iftitah tekbiri aldığı zaman kıraattan evvel biraz sükut ederdi. Dedim ki: "Yâ Resûlallah! Anam babam sana feda olsun, tekbir ile kıraat arasındaki şu sükutunda, ne yaptığını bana haber verir misin?" dedim. Şöyle derim buyurdu. Allahumme baid beyni ve beyne hatayaye kema baadte beyne'I-meşriki ve'I-mağrib. Allahumme nakkini min hatayaye kema yunakka's-sevbu'lebyadu mine'd-denes. Allahümm'e-ğsilni min hatayaye bi's-selci ve'I-mai ve'lbered.*”

Ey Allah'ım! Benimle hatalarımın arasını uzaklaştır. Tıpkı doğu ile batının arasını uzaklaştırdığın gibi. Ey Allah'ım! Beni hatalarımdan temizle. Tıpkı beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi. Ey Allah'ım! Beni hatalarımdan, karla, su ile ve soğuk su ile yıka.”³⁶

“*Aişe (R.A.)'dan, şöyle dedi: Resûlullah (S.A.V.) namaz başlangıçlarında iftitah tekbiri aldığı zaman şöyle derdi: "Subhaneke'llahumme ve bihamdike ve tebareke'smuke ve teala cedduke ve la ilahe ğayruk.*”

³³ Buhari, 740.

³⁴ Ebu Davud, 756.

³⁵ Ebu Davud, 758.

³⁶ Buhari, 744.

Ey Allah'ım! Seni hamdin ile tesbih ve tenzih ederim. İsmi mübarektir. Azametini yücedir. Ve senden başka ilah yoktur."³⁷

Bu hadislerde namaz ibadeti içerisinde Kur'an ayetlerinden başka ne okunacağı dile getirilmiştir.

Kıraattan önce istiaze: *"Kur'an okuyacağın zaman, o koğulmuş şeytandan Allah'a sığın."*³⁸

*"Ebu Said El-Hudri (R.A.)'dan, şöyle dedi: Resûlullah (S.A.V.) gece namazına (rivayette namaza) kalktığı zaman tekbir alır: Sonra (iftitah duasını okur ve kıraattan önce) Euzü billah's-semi'i-l-alimi min'e-ş-şeytan'i-r-racim min hemzihi ve nefsihi ve nefsih derdi. Hakkın rahmetinden kovulmuş şeytandan, onun vesvesesinden, kuruntusundan, büyüünden, Semi'i (her şeyi işiten) ve Alim (her şeyi bilen) Allah'a sığınırım."*³⁹

Bu hadis-i şerif namazda kıraata nasıl başlanması gerektiğini ifade etmektedir.

Her rek'atte Fatiha'yı okumak: *"Ubade't-İbnu es-Samit (R.A.)'dan, (şöyle dedi:) Resûlullah (S.A.V.) buyurdu ki: "Her kim ki, "Fatiha'yı okumazsa onun namazı yoktur."*⁴⁰

Bu hadis namazda Fatiha suresinin okunması vucubiyetini dile getirmektedir.

Fatiha'dan sonraki kıraat: *"Ebu Hureyre (R.A.) şöyle dedi: Her namazda kıraat vardır. Resûlullah (S.A.V.)'in bize duyurduklarını biz de sizlere duyuruyoruz, bizden gizlice okuduklarını biz de sizlerden gizli okuyoruz. Her kim Ummu'l-Kur'an'ı okursa bu, ona yeter. Her kim bundan fazla okursa o, daha faziletlidir."*⁴¹

Bu hadis namazda Fatiha'dan başka kıraat olduğunu dile getirmektedir.

³⁷ Ebu Davud, 776.

³⁸ Nahl 16/93.

³⁹ Ebu Davud, 775.

⁴⁰ Buhari, 756.

⁴¹ Buhari, 772.

İlk iki rek'atte Fatiha'dan sonra birer sure ve son iki rek'atte ise sadece Fatiha okumak: "Abdullah İbnu Ebi Katade babası Ebu Katade'den, (şöyle demiştir:) Resûlullah (S.A.V.) öğle ve ikinci namazlarının ilk iki rek'atlarında Fatihatu'l-Kitab ile birer sure okur idi. Ve bazen (gizli okuduğu) ayeti bize işittirirdi. Son iki rek'atlarda ise (yalnız) Fatihatu'l-Kitab'ı okurdu."⁴²

Birinci rek'atı ikinci rek'atten daha uzun tutmak: "Abdullah İbnu Ebi Katede babası Ebu Katade'den, (naklederek şöyle demiştir.) Resûlullah (S.A.V.) öğle namazının ilk iki rek'atlarında "Fatihatu'l-Kitab" ile birer sure okur idi. Son iki rek'atlarda ise (sadece)"Fatihatu'l-Kitab'ı" okurdu. (Bazen gizli okuduğu) âyet'i bize işittirirdi. Birinci rek'atını ikinci rek'atından daha uzun yapardı. İkinci ve sabah namazı da böyle olurdu."⁴³

Öğle ve ikinci namazlarında kıraatın gizliliği: "Ebu Ma'mer den, şöyle dedi: Habbab İbnu'l-Eret (R.A.) ya dedim ki: Resulullah (S.A.V.) öğle ve ikinci namazlarında okur muydu? "Evet" dedi: Ona "Peki okuduğunu neyden anlardınız!" dedim. "Sakalının oynamasından" dedi."⁴⁴

Akşam namazındaki kıraat: "Abdullah İbnu Abbas (R.A.)'dan, şöyle dedi: (Bir defa anam) Ümmü'l-Fadl bintu'l-hadis, Ve'l-Murselati Urfen sûresini okuduğumu işitti. Bana dedi ki: "Ey yavrucuğum! Bu sûreyi okumakla bana Resûlullah (S.A.V.)'in bir akşam namazında en son olarak işittiğim okuyuşunu hatırlattın."⁴⁵

Yatsı namazındaki kıraat: "Abdullah İbnu Bureyde'den, o da babası Bureyde (R.A.)'dan, şöyle rivayet etti. Bureyde (R.A.) şöyle dedi: Resûlullah (S.A.V.) yatsı namazında, Veşşemsi ve Duhaha'yı veya onun gibilerini okurdu."⁴⁶

⁴² Buhari, 776.

⁴³ Buhari, 776.

⁴⁴ Buhari, 761.

⁴⁵ Buhari, 763.

⁴⁶ Tirmizi, 309, Orijinal metnin gözden geçirilmiş baskısı, www.al-eman.com, (07.12.2016).

Sabah namazındaki kıraat: “Ebu Berze (R.A.)’dan, şöyle dedi: Resûlullah (S.A.V.) sabah namazında altmış ile yüz âyet kadar okurdu dedi.”⁴⁷

Namazda rükû: “Ebu Ya’fur, Mus’ab İbnu Sa’d-ı şöyle derken işittiğini rivayet etti: Babamın yanında namaz kıldım, (rükû’da) avuçlarımı birbirine bitiştirip iki baldırımın arasına koydum. (Bu hareketimi gören) babam beni bundan nehyetti. Dedi ki: Biz bunu yapıyorduk. Fakat sonra bunu yapmaktan nehyolunduk. Ve ellerimizi diz kapakların üzerine koymakla emrolunduk.”⁴⁸

“Ebu Humejd Essaidi (R.A.)’dan, şöyle dedi: Resûlullah (S.A.V.) namaza durduğu zaman (Hadisin burasını zikrettikten sonra şöyle devam etti). Sonra ruku’ya gitti ve ellerini dizkapaklarının üstüne koydu. Sonra başını ne aşağı sarkıttı ne de yukarı kaldırdı.” (Yani beli ile başını aynı hizada dümdüz tuttu).⁴⁹

Huzeyfe (R.A.)’dan, Resûlullah (S.A.V.) ile namaz kılıp, Resûlullah (S.A.V.)’in rukusunda, “Subhane Rabbiye’l-Azim” dediğini rivayet etti.”⁵⁰

“Malik İbnu’l-Huveyris (R.A.)’dan, (şöyle dedi:) Resûlullah (S.A.V.) Ruku’dan başını kaldırdığı zaman “Semiallah’u limen hamideh” derdi.”⁵¹

Namazda secde: “Ebu Bekr İbnu Abdurrahman dan, Ebu Hureyre (R.A.)’yu şöyle derken işittiğini haber verdi. Ebu Hureyre (R. A.) dedi ki: Resûlullah (S.A.V.) secdeye gideceğinde tekbir getirirdi.”⁵²

“İbnu Abbas (R.A.)’dan, (şöyle dedi:) Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurdu: Alın, (eliyle burnu üzerine işaret etti) eller, dizler ve ayak uçları

⁴⁷ Müslim, 461.

⁴⁸ Buhari, 790.

⁴⁹ Ebu Davud, 730.

⁵⁰ Ebu Davud, 871.

⁵¹ Müslim, 391.

⁵² Buhari, 803.

olmak üzere yedi aza üzerine secde etmekle emrolundum. (Namaz kılariken) elbise ve saç toplamaktan neyh olundum.”⁵³

“Bera İbnu Azib (R.A.)'dan, şöyle dedi: Resûlullah (S.A.V.) "Secde ettiğinde, avuçlarını yere koy ve dirseklerini kaldır" buyurdu.”⁵⁴

Namazda teşehhüd: “Abdullah İbnu Mes'ud (R.A.)'dan, şöyle dedi: Resûlullah (S.A.V.)'in ardında namazda (yani teşehhüdde) Esselamu alellahi, esselamü ala fulanin (Allah'a selam olsun,fulana selam olsun) derdik. Resûlullah (S.A.V.) günün birinde bize şöyle buyurdu: "Selam Allah'ın" kendisidir. Herhangi biriniz namazda oturduğunda şöyle desin. Ettahiyyatu lillahi vesselavatu vettayyibatu esselamü aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berekatuhu esselamü aleyna ve ala ibadillahi'ssalihin, (Bu, ve ala ibadillahi'ssalihin) sözünü söylediği vakit göklerde ve yerde olan her şey salih kula raci olmuş olur. (Ve sonra) Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedii enne muhammeden abduhu ve resuluh. Bundan sonra istediği duayı seçer.”⁵⁵

“Muhammed İbnu Amr bin Ata'nın şöyle haber verdiği rivayet olundu. Resûlullah (S.A.V.)'in ashabından bir takım zevatile otururken, Nebiyyi (S.A.V.)'in namazından bahsettik. Ebu Humeyd Es-Saidi dediki: Resûlullah (S.A.V.)'in namazını en iyi bileniniz ben idim Namazın son teşehhüdünde oturduğu vakit, sol ayağını ileri alıp ve diğerini (yani sağ ayağını) dikerek mak'ad' üstüne otururdu.”⁵⁶

"Abdullah İbnu Zubeyr (R.A.)'dan, şöyle dedi: Resûlullah (S.A.V.) namazda oturduğu zaman sol ayağın, (sağ) uyluğu ile (sağ) baldırı arasına doğru getirir, sağ ayağını da yayardı...”⁵⁷

⁵³ Buhari, 809.

⁵⁴ Müslim, 494.

⁵⁵ Buhari, 831.

⁵⁶ Buhari, 828.

⁵⁷ Müslim, 579.

Namazdan çıkış ve selam: “*Ali (R.A.)’dan, (şöyle dedi): Resûlullah (S.A.V.) buyurdu ki: Namazın anahtarı taharettir: Tahrimi tekbirdir ve tahlili ise teslimdir.*”⁵⁸

“*Amir’in babası Sa’d (R.A.)’dan, şöyle dedi: Ben Resûlullah (S.A.V.)’i sağ ve sol tarafına selam verirken görürdüm. Hatta (bu sırada arkadan) yanağının beyazlığını görürdüm.*”⁵⁹

“*Alkame’nin babası Vail (R.A.)’dan, şöyle dedi: Resûlullah (S.A.V.) ile namaz kıldım. (Namazdan çıkarken) sağına selam verdiğiğinde esselamu aleyküm ve rahmetullahi ve berekatuhu, soluna selam verdiğiğinde ise, esselamu aleyküm ve rahmetullah, derdi.*”⁶⁰

Sonuç

Bu çalışmada sünnetin Kur’an’ın anlaşılması ve yaşanması konusundaki önemi, namaz ibadeti icrası üzerinden gösterilmiştir. Birçok mevzuda Kur’an ayetlerinin anlaşılmasının Hz. Peygamberin rehberliği olmaksızın tam olarak mümkün olmadığı veya farklı anlaşılmaya elverişli olduğu dile getirilmiştir. Konu başlık itibari ile her ne kadar sadece namaz ibadetinin icrasına yönelik olsa da, Kur’an ayetlerinde geçen bütün ibadet çeşitleri için sünnetin açıklayıcılığı aynı değer ve önemde anlam ifade etmektedir. Makale sınırları dışında olmakla birlikte oruç, zekat, hac, kurban gibi başlıca ibadetlerin uygulama ve pratiğe yansıtılması da namaz ibadetinde olduğu gibi Hz. Peygamberin ve sünnetinin rehberliğine bırakılmıştır. En temel ibadetlerin bile uygulama yönleri Peygamber rehberliği olmaksızın eksik kalmaktadır. Çalışma bu yönü itibarı ile Peygamberin dindeki önem ve konumunu da dile getirmektedir. Bu durum sünnetin önemini açık bir şekilde gözler önüne sermektedir.

⁵⁸ Müslim, 579.

⁵⁹ Müslim, 582.

⁶⁰ Ebu, Davud, 997.

KAYNAKÇA

ALTUNTAŞ, Halil -Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2006.

KARAMAN, Fikret -İsmail Karagöz-İbrahim Paçacı-Mehmet Canbulat-Ahmet Gelişgen-İbrahim Ural, Dini Kavramlar Sözcüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

KARAMAN, Hayrettin-Mustafa Çağrııcı-İbrahim Kafi Dönmez-Sadrettin Gümüş, Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007.

<http://www.al-eman.com/index.htm>, (07.12.2016).

<http://ktp.isam.org.tr/makaleilh/> (07.12.2016).

<http://al-hakawati.net/arabic/civilizations/80.pdf> (12.12.2016).